

VYBRANÉ ASPEKTY ČINNOSTÍ KRIZOVÝCH ŠTÁBŮ

SELECTED ASPECTS OF EMERGENCY OPERATIONS STAFFS

František KOVÁŘÍK

Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/042_vol4special_kovarik.pdf.

Abstract

In solving large-scale emergencies, when it is necessary to declare the conditions Czech Republic some crisis situations, is the last institutional body, which is mandatory transfer of title scope of state at the municipal or national and due to the integration of Czech Republic the Community of European Union and multinational level, Crisis Staff. Emergency management is a key safety feature the end of the cascade of security measures. On selected aspects of realtors, state contribution is as follows.

Keywords

Ecological systems, Geological changes, Threats Sun, Crisis Staff, Teamwork, Mental Constipation.

Z historických dokladů, opírajících se o geologické průzkumy naší Zeměkoule, plyne řada závěrů a poznání dokladujících, jak křehké mohou být ekologické systémy naší planety vůči kosmickým jevům, vnitřním procesům odehrávajícím se v jádře naší planety a v důsledku se pak projevujících na zemském povrchu v podobě živelních událostí, v očích nás lidí spíše katastrof. K velkým transformacím ekosystémů dochází řádově ve stovkách milionů let. Například dinosaurí období trvalo asi 250 milionů let. Následující období, které trvá do dnešních dnů, trvá již asi 155 milionů let. Pro život planety je tato doba v porovnání s délkou života člověka asi jeden den jejího života. Je to vlastně takový jepičí život. I když pravdou je, že hmyz jepice obecné z čeledi vzdušníkovitých se může dožít až tří dnů.

Z výše naznačených časových relací plyne, že geologické změny na naší planetě jsou velmi rychlé. Kontinentální kůra se skládá z litosférických desek, které plavou na zemském magmatu majícím v jádře planety teplotu odpovídající teplotě na povrchu našeho Slunce. Některá měření dokazují, že rychlost driftu je až 2 cm za rok. Za jeden milion let se tak může litosférická deska teoreticky posunout o 40 kilometrů. Z pohledu délky dinosaurího období pak populace dinosaurů prodriftovala 10 000 km, tedy obeplula planetu o jednu její čtvrtinu. Je jisté, že velké seizmické události jsou ve spojení s působením kosmických vlivů Slunce a dopadajících meteoritů na planetu vlastně přirozenou a nekatastrofickou součástí

jejího života a jejího přetváření. Člověk, který na planetě působí coby homo sapiens, vzhledem k jejímu stáří asi 3 hodiny, nemůže mít dostatečné zkušenosti se zvládáním velkých katastrof. Dosud poznané nejničivější katastrofy jsou pro planetu prakticky geologicky nevýznamné. Ekologický systém je však velmi křehký a člověk jej dokáže velmi účinně ovlivňovat v negativním slova smyslu. Každý den vyhyne na Zemi asi 20 druhů živočichů. Do jaké míry je tento systém přirozený, tedy neovlivněný člověkem je otázkou. Vědci předpovídají, že vzhledem k růstu populace lidí je katastrofa přežití lidí z přelidnění otázkou asi sta let.

Obecně lze označit za současnou největší živelní hrozbu, ovlivňující přežití lidí a života na planetě Zemi, Slunce. Spojitosti:

- Sluneční korona, výtrysk koronární hmoty způsobuje rušení radiových vln, ionizované částice indukují velké proudy do liniových konstrukcí a způsobují kolísání a výpadky elektrických sítí, jsou likvidovány nebo poškozovány družice – hrozba blackoutu a ztráty elektronických dat.
- V souvislosti se sluneční aktivitou se očekávají velké hrozby související s magnetickým přepólováním planety. Magnetické siločáry plní funkce filtru před dopadem magneticky působících ionizovaných částic ze Slunce. Během přepólování je tento efekt nefunkční – ohrožení ztráty dat, blackout apod.
- Oběh Země kolem Slunce je po eliptické dráze. Země se přibližuje a vzdaluje v stotisícovém cyklu. Stotisícový cyklus je dnes považován za hlavní řídicí mechanismus příchodu ledových dob – velké klimatické změny.
- Země se otáčí kolem vlastní osy, přičemž její osa otáčení je skloněna k rovině ekliptiky (průsečnice, ve které rovina dráhy Země kolem Slunce protíná nebeskou sféru). Úhel vychýlení kolísá mezi 21,6° a 24,5° (v současné době je to 23,5°) v periodě asi 41 tis. let. Tuto skutečnost považujeme za druhou změnu – velké klimatické změny.
- K dalšímu druhu změn dochází posunem období roku, kdy je Země nejbliže ke Slunci (přísluní, perihelium). V současné konfiguraci se Země ocitá nejbliže ke Slunci v lednu. Období přísluní se posunuje po měsících v periodě asi 23 tis. let. Vnitřní procesy v jádře planety Země (zemětřesení, sopečná činnost, magnetické přepólování apod.).
- Ve spojení s Měsícem působí Slunce na psychiku lidí i zvířat. Mění se například stavy agrese, stresu, únavy, citliví a staří lidé mají náchylnost k srdečním a nervovým kolapsům, mění se stavy příjmu potravin, mění se vliv na tendence k rozmnožování druhů, ovlivnění růstu, dezorientace apod.
- Další významná hrozba Slunce související se změnou polohy litosférických desek vlivem kontinentálních driftů může způsobit zastavení a posléze změnu proudění mořských proudů. Tento efekt by přinesl obrovské klimatické změny a pro současný ekosystém by byl katastrofický. Pro člověka by znamenal významnou redukci lidské populace.

Z předchozích řádků by bylo možné propadnout určité beznaději a skepsi z neblahé budoucnosti. Žijeme však více méně realitou a posláním a schopností lidstva je efektivní využití myšlenkového a vědeckého potenciálu k preventivnímu

budování bezpečnostních strategií. Ty se mohou tvořit v několika propojených rovinách v návaznosti na současný bezpečnostní výzkum. Základní roviny vidím tři:

1. Ochrana obyvatelstva jako trvalý cíl
2. Krizové řízení v kategoriích:
 - Koordinace složek integrovaného záchranného systému
 - Činnost orgánů krizového řízení
 - Řízení odolnosti kritické infrastruktury
3. Obrana státu

Dále se budu zabývat jen bodem č. 2, druhou odrážkou, a sice problematikou krizového řízení a činností orgánů krizového řízení. Orgány krizového řízení jsou definovány v krizové legislativě, a proto zde nebudu řešit jejich výčet a zaměřím se pouze na jejich funkčnost v týmech, které řeší krizové stavy v krizových štábech.

Je všeobecně známo, že každý krizový štáb (dále jen KŠ) je podpůrným orgánem pro výkon funkce jeho zřizovatele. Tím může být starosta obce, hejtman, vláda nebo ředitel správního úřadu, případně na nižších úrovních ředitel výrobního komplexu apod. Zřizovatel, který zodpovídá za výsledky svého pracovního týmu, sehrává vůči své osobě jako zodpovědný činitel velmi těžkou roli. Vzhledem k zodpovědnosti za výsledky týmu KŠ vyplývající mu z legislativních, etických, politických, ekonomických a ostatních pravidel, je mnohdy odkázán na důvěru podřízených ve své subordinaci dané statutem krizového štábu a jednacím řádem.

Každý KŠ má určitý model svého funkčního složení. Ten je strukturován podle užších specializací. Typickými štáby s částečným legislativně ošetřeným složením dle krizové legislativy jsou krizové štáby krajů a obcí s rozšířenou působností. Oba typy štábů mají podobné složení, kdy v čele stojí hejtman nebo starosta jako zřizovatel mající po svém boku jako poradní orgán členy bezpečnostní rady a pak dále pracovní skupiny, u nichž není strukturalizace omezována a je specifická dle jednotlivých krajů a obcí.

Mimo vzpomínaného statutu a jednacích řádů mají pro svou činnost krizové štáby zpracovány plány pro krizovou připravenost v podobě krizového plánu. Krizový plán je vlastně široký dokument integrující v sobě řadu dalších dílčích typů plánů. Krizový plán má vždy ambici na to být jakousi kuchařkou, manuálem pro zvládání krizových situací. Je-li krizový plán dobře zpracován, obsahuje veškeré potřebné informace o svolání KŠ a jeho komunikačním rozhraní na vnitřní i vnější složky, podrobnou analýzu rizika pro spádové určení a z ní vyplývající východiska pro řešitelnost a koordinaci složek IZS.

Osobně mám zkušenosti s činností KŠ, a proto bych rád poukázal na některé vybrané problémové aspekty.

Za klíčový aspekt, který s sebou nese nejvíce problémů, považuji složení týmu KŠ. Tým je zpravidla sestavován z osobností, které mají potřebné odborné znalosti ve velice rozdílné škále dostatečnosti. Především starosta a hejtman jsou osobnosti získávající své zkušenosti až svou praxí ve funkci. Jsou to političtí pracovníci, kteří cítí především politickou zodpovědnost a z titulu své funkce se

často nemohou opírat o relevantní informace ve svém okolí. Je však pravdou, že mají ve struktuře svých úřadů pracoviště nebo pracovníka zabývajícího se krizovým řízením, který za stav krizové připravenosti zodpovídá.

Správní úřady tedy mají ve svých strukturách pracoviště krizového řízení. Početní složení odpovídá velikosti úřadu s ohledem na správní území a počet obyvatelstva v něm. Především u menších obcí s rozšířenou působností jsou tito pracovníci vytěžováni i pro jiné úkoly nejrůznějších dalších funkcí vyžadující aktuálnější potřeby úřadu, než je právě krizové řízení. Je to dáno tím, že krizové stavy jsou vzácné. Často se pak spoléhá na fakt, že se nic neděje a dít nebude s tím, že se na území obce nevyskytují povodně nebo jiné typy MU apod. Hodně záleží na tom, jakou váhu krizovým stavům starostové přisuzují a tím i jakou mají pracoviště krizového řízení pro svou činnost podporu.

Do práce KŠ jsou však zařazováni, především do pracovních skupin, i ostatní pracovníci z nejrůznějších městských – krajských odborů. Nejčastěji z životního prostředí, dopravy, sociálních věcí, právního, ekonomického apod. Ochota těchto lidí připravovat se na řešení krizových stavů je dle mého poznání velice rozdílná a spíše negativní. Na cvičeních KŠ, které Institut ochrany obyvatelstva organizuje pro obce, jsou patrné takové symptomy, jako nezájem, neochota, nedůležitost, zbytečnost, donucení k přítomnosti apod. Většinou trvá určitou dobu, než tito lidé alespoň trochu prostudují svou krizovou dokumentaci a seznámí se se svým týmem. Zde sehrává nejdůležitější roli starosta, který kontrolou práce těchto lidí při cvičení sehrává nejmenovanou roli cukru a biče. Podobně pak i tajemník městského úřadu. Myslím si, že jakési etické cítění zodpovědnosti k občanům za svěřenou péči o jejich bezpečnost, je velmi malé.

Velice se osvědčuje při štábních cvičeních stimulovat členy pracovních skupin psychickou zátěží gradovanou rychlostí vývoje MU, který jsou povinni přednést na společném jednání. Následně zpracovávají písemný podklad k opatřením do nařízení vedoucího KŠ. Psychická odolnost je velmi důležitý fenomén, který je nutné na cvičeních trénovat. Nepřipravený člověk není zvyklý pracovat pod psychickým tlakem, a když se v této situaci ocitne, dopouští se řady chyb. Bývá nerozhodný, hledá řešení u někoho jiného, někdy se může stát agresivní, a takto by bylo možné vyjmenovat řadu dalších negativních projevů. Proto je nutné, aby každý co nejpřesněji znal svou roli v KŠ, měl k tomuto účelu připravenou dokumentaci, kterou si sám při přípravě na ostré krizové stavy upraví na míru. Při cvičeních proto dbáme, aby první fáze vzdělávání byla věnována pochopení krizové (operační) dokumentace. Dalším fenoménem významně působícím na psychický tlak je vědomí, že negativní projevy MU mohou ohrožovat rodinné příslušníky členů KŠ. Tento fenomén není možné poznat při cvičeních, a tak vnímáme, že je to prostor velkého rizika pro funkčnost KŠ. Jedním z praktických opatření v této oblasti je provést týmový audit osobnostních předpokladů odborné a manažerské práce. Vždy je dobré znát, jaké individuální schopnosti v sobě členové KŠ skrývají a přizpůsobit k tomuto přenos rozhodovacích pravomocí k zařazení do pracovišť analyzujících MU, řešících problematiku ochrany obyvatelstva apod. Protože to tak v praxi často není, mělo by být cílem přípravy na krizové situace dosáhnout stavu

co nejdokonalejších znalostí svých kompetencí a kompetencí svých spolupracovníků, ať již nadřízených nebo podřízených.

Z předchozího jasně vyplývá, jak je důležité, aby jednotliví členové KŠ, ale i sladěnost členů v KŠ navazovala na tenzum odborných znalostí. Například je důležitá „technologická gramotnost“ práce s výpočetní technikou, protože ve všech případech, kdy není technika ohrožena výpadky elektrické energie, musí každý práci na počítači ovládat, asi jako když řídí osobní automobil, kde také řidič nepřemýšlí o tom, jak řadí jednotlivé rychlosti nebo ovládá výstražná světla. Především se jedná o programy MS Office, kterými jsou Word, Excel, PowerPoint a uživatelsky Access. Je řada dalších specializovanějších programů úzce vázaných na pracoviště stálých pracovních skupin, mezi které patří zejména užívání grafických programů (GIS), analytických a rozhodovacích programů, Adobe Acrobat, atd. Řada KŠ na vyšších stupních používá pro svou práci spisovou službu. Je to specializovaný elektronický software, který by měl prakticky kopírovat Work Flow daného KŠ.

Za velice důležité spatřuji, aby členové KŠ byli schopni vždy přejít od elektronických nástrojů k manuální práci. V poslední době se setkáváme s tím, že veškeré podklady jsou uloženy na CD nosičích a členové KŠ si je přehrávají pro svoje potřeby na přenosných počítačích. To se týká i zobrazování pracovní mapy, různých tabulek s přehledy spojení, rozmístění sil a prostředků apod. Proto je nutné, aby vždy byla studována dokumentace pro práci KŠ v listinné podobě, aby vždy byla k dispozici dostatečně velká pracovní mapa, aby bylo připraveno i další technické zázemí, jako elektrocentrály, včetně pohonných hmot, nouzové osvětlení a další věci pro běžný život v KŠ v horizontech dnů až několika týdnů. Nedávno jsem se účastnil v souvislosti s kritickou infrastrukturou návštěvy KŠ v Holandsku v Groningenu. Zde měli připraveny zásoby ve specializovaných kontejnerech, každý na jeden týden práce KŠ a celkově pak na šest týdnů. Podotýkám, že tyto zásoby byly určeny pro případ blackoutu.

Několik slov závěrem. Výše uvedené poznatky vystihují jenom malý fragment dalších a dalších problémových aspektů, které bychom mohli odhalit u KŠ. Mohli bychom dále zabrousit do oblasti kreativity a schopnosti improvizace členů KŠ, k problémům souvisejícím s právy a povinnostmi ve vazbě na legislativu, problémy souvisejícími s uspořádáním vlastních KŠ, preventivní přípravu dokumentace, záložních pracovišť atd. Ale jak to tak v životě bývá, necháme si něco na příště.

Příspěvek vznikl v rámci projektu "Bezpečnost občanů – krizové řízení" (VF20112015018).

Kontaktní údaje:

Ing. František Kovářik,

MV – GŘ HZS ČR, Institut ochrany obyvatelstva, pracoviště krizového řízení a kritické infrastruktury, Na Lužci 204, 533 41 Lázně Bohdaneč,

e-mail: frantisek.kovarik@ioolb.izscr.cz.